

Piotr Jaworski, *Księga Jonasza. Wstęp, przekład, miejsca paralelne, komentarz i ekskursy* (Biblia Lubelska; Lublin: Wydawnictwo KUL 2022). Ss. 77. ISBN: 978-83-8288-041-0

WOJCIECH PIKOR 

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, wojciech.pikor@umk.pl

Księga Jonasza jest nietypową księgą prorocką. Zamiast wyroczni wypowiedzianych przez tytułowego proroka znajdujemy w niej opowiadanie o Jonaszu posłanym przez Jahwe do mieszkańców Niniwy, którzy pod wpływem jego słowa nawracają się. Orędzie głoszone przez Jonasza sprowadza się w istocie do jednego zdania wypowiedzianego wobec mieszkańców Niniwy. Pozytywna reakcja Niniwitów na słowo proroka kontrastuje z postawą proroka wobec słowa, które Bóg kieruje do niego. Jonasz odrzuca nie tylko słowa powołania, ale przede wszystkim słowo, w którym Bóg objawia swoje miłosierdzie wobec każdego człowieka, także tego, którego Jonasz, a wraz z nim Izraelici, uznaje za niegodnego dostąpienia Bożej łaskowości. Sednem tej narracji jest zatem postawa proroka wobec Boga i Jego słowa. Sam Jonasz deklaruje się jako „czciciel Jahwe” (Jon 1,9), jednakże pogańscy marynarze, będący adresatami tego wyznania, są o wiele bliżej zrozumienia Boga, którego nie znają, niż Jonasz, który zna prawdę o miłosierdziu Jahwe. W tej historii nawracają się wszyscy – pogańscy marynarze oraz mieszkańcy Niniwy, tylko nie Jonasz, który do końca pozostaje zdystansowany wobec Bożego miłosierdzia, mimo że sam pierwszy go doświadczył. Czym tłumaczyć takie zachowanie Jonasza? Odpowiedzi, które są proponowane w komentarzach, idą w kierunku uznania Jonasza za postać paradygmatyczną, będącą obrazem biblijnego Izraela, szczególnie tego czasów powygnaniowych, który staje wobec pokusy nacjonalizmu i ekskluzywizmu. W tym kontekście historycznym Księga Jonasza jawi się jako głos polemiki z taką postawą, głosząc orędzie o miłosierdziu Bożym przekraczającym i niszczącym granice wznoszone przez ludzki grzech.

Ksiądz Piotr Jaworski tę konwencjonalną lekturę Księgi Jonasza w znaczący sposób otwiera na nowe spojrzenie na postać Jonasza jako proroka zmagającego się ze słowem Bożym. Księga w żaden sposób nie jest kroniką działalności prorockiej Jonasza, żyjącego w połowie VIII wieku przed Chr., jakkolwiek bazuje na jego historycznych doświadczeniach. Tarnowski biblista widzi w Księdze Jonasz rodzaj historii dydaktycznej, której spisanie przypisuje autorowi żyjącemu pod koniec VII wieku przed Chr., uznającemu się za duchowego ucznia Jonasza i wzorującemu w swoim opowiadaniu na literackich historiach Eliasza i Elizeusza. W ten

sposób Księga Jonasza staje się zapisem nie tylko zmagania historycznego Jonasza ze słowem Bożym, ale również pewnej ewolucji dokonującej się w biblijnym profetyzmie, zarówno na poziomie formy (odejście od długich wyroczni), jak i treści (w centrum wezwanie do nawrócenia). Perypetie Jonasza są zarazem świadectwem wewnętrznych zmagania, wobec których stawali biblijni prorocy działający w schyłkowym okresie Królestwa Judy. Wystarczy przywołać Księgę Jeremiasza, by dostrzec, iż tym problemem jest wolność proroka wobec słowa Bożego. To jest wyzwanie, wobec którego staje nie tylko Jeremiasz, ale również Jonasz, o czym przekonuje nas Jaworski w swoim komentarzu.

Recenzowany komentarz do Księgi Jonasza rzuca zatem nowe światło na tę narrację o proroku z Gat ha-Chefer, a przez nią na historię biblijnego profetyzmu. Nie znaczy to jednak, że mamy do czynienia z komentarzem adresowanym wyłącznie do biblistów. W istocie dylematy Jonasza nie są doświadczeniem wyłącznie proroków Izraela, lecz także udziałem nas wszystkich, którzy dzisiaj czytamy słowo Boże i wołamy o Boże miłosierdzie dla całego świata. Ta perspektywa interpretacyjna właściwa jest analizie narracyjnej, która aktualnego czytelnika Księgi Jonasza pragnie czynić czytelnikiem domyślnym czy – jeszcze bardziej – idealnym. W swoim komentarzu Jaworski idzie dalej niż klasyczna analiza narracyjna, gdyż odwołuje się on wielokrotnie do doświadczenia życiowego tych, którzy sięgną po jego komentarz. Czyni to chociażby cytując pewne słowa, które będąc naszą – dodajmy, że niekiedy też świętych przywołanych w komentarzu – konwencjonalną reakcją na określone sytuacje życiowe, stały się wyrazem mądrości życiowej. W ten sposób Jaworski angażuje nas w lekturę Księgi Jonasza, a postać proroka staje się dla nas swoistym lustrem, w którym możemy z całą ostrością ujrzeć siebie, nasze życie, postawy, reakcje i dylematy. Tej lekturze aktualizującej, w pełni egzystencjalnej, sprzyja też język komentarza, który posługuje się piękną polszczyzną, co w przypadku prac polskich biblistów nie jest wcale oczywiste. O wartości recenzowanej publikacji stanowi również komentowanie Księgi Jonasza tekstami biblijnymi, i to nie na zasadzie cytacji mających uzasadniać określone wyjaśnienia proponowane przez autora. Raczej mamy tu do czynienia z praktyką ojców Kościoła, którzy komentowali Biblię samą Biblią. W tej lekturze Jaworski jest bliski analizie intertekstualnej, która wydobywa z Biblii nie tylko misteryjną niekiedy sieć powiązań między różnymi słowami Pisma, ale również ukazuje jedność i spójność słowa pochodzącego od Boga. Owoce tej wewnątrzbiblijnej lektury mogą być niekiedy zaskakujące dla samych biblistów, gdy przykładowo nagle staną wobec możliwości powiązania doświadczeń Jonasza z historią Kaina (s. 23). Takich elementów „świeżości” w tym komentarzu jest bardzo wiele.

Na koniec można tylko wyrazić uznanie autorowi tego komentarza za mądrą, biblijną, dojrzałą i życiową egzegezę historii Jonasza i gratulować biblistom Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II podjęcie dzieła domknięcia serii komentarzy w ramach Biblii Lubelskiej, które służą pomocą nie tylko biblistom, ale również ludziom pragnącym karmić się słowem Bożym.